

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՀԱՐԱՆ - ԱՓՐԻԿԱՅԱԽՄ

Մէրուէն, մալիսի 5-ին միաւ Գոպարու Գեներալնէ, Դիւպէ Ե Դանիէլս 40 մարդու հետ միասին անձնադուրեղան, Հեծելագործը Երու-վուդի առաջնորդութեամբ գրաւեց Լէդլէ՝ հանդիպելով չնչին շիմարու-թնան: Ետէն աւտոբէլ չէր. կառավարական աստիճանաւորները քաղա-քից հեռացել էին. Գեորգոնի հեծեալ հետևակները, 30 մըն կրօնադարից հիւսիս-արեւմուտք, հասան կոմանդոր Բորային, Ֆելդպորնէս Գալսէնի, Յոաննենսբուրգի 5 ստրիկանների և 17 բուրերի, որոնց գլխի վերջին. Անգլիացիք ոչ մի կորուստ չունեցան:

Պրետորիայում կառավարութիւնը վճռեց մալրաքաղաքը չըպաշտպա-նել, այլ զօրքերը և կառավարութիւնը տեղափոխել Լիդէբուրգ. Ապրիլի 6-ին օտարերկրեալ հիւպատոսները ուղևորեցան Լիդէբուրգ. Կրիսթեր իր գուրը փոխել է իր բարեկամների անուն, որպէս զի անգլիացիք չգրաւեն:

Պրետորիայից նախադա՝ Լրիսթէրը զննաց Վադերվալթանկ, ապա տեղափոխեց Միդելբուրգ. Պրետորիայի քաղաքապետը լիազօրութիւն ստացաւ շիմարներու անգլիացիներին Յանձնաժողով է կազմեալ ազդե-ցիկ անձերից՝ կեանք և գուր պաշտպանելու համար անցուցական ժամա-նակի ընթացքով:

Անգլիացիք մտաք գործեցին Ֆէրրէն-գենդ և Ալապի փամուրջը անվնաս գտան. առան 27 շողեկառ. քեր, որոնք պատկանում էին մասամբ Օրանժեան հանրապետութեան և մասամբ Տրանսվալին:

Բուրերը, վճռած լինելով չարունակել պատերազմը, ամբողջութեամբ են չլինում Ռէնոսթէր գետի մօտ:

Գեն. Ֆրէնչ անցաւ Ռէնոսթէր գետով շէպի հիւսիս-արեւմուտք Զո-նիգս-պրուրից, որպէս զի բուրերը հնար չունեցան մնալ անգլիացիներից 20 մըն (==35 վերստ) հեռու գտնուող շիրքերի վրայ: Ռոբերթս, հասնելով Ռէնոսթէր գետի, հարաւային ափը, բուրերին չհանդիպեց. սոքա փախել էին, որովհետեւ իմացել էին որ Համիլտոնի զօրաբաժինը Հէլլերոն է գործում, իսկ գետն անցած հեծելագործը սպառնում էր բուրերի անջ թնին:

Յնդէզնէն Թոք տեղի ունեցած հրուի մէջ, ուր Բեդոսը Թաւարդի մէջ ընկաւ, ըստ բուրական պաշտօնական հաշորդագրութեան, բուրդը Կերթրին Ասքաւի մերկու թնշանով. իսկ այն կռիւների մէջ, որոնք տեղի ունեցան անգլիացիների կողմից Հայերուն գրաւելուց առաջ, բուրդը գետի վերցրին 20 մարդ, որոնցից 3-ը օֆիցէրներ:

Դնիւ-Սօրկում, Ամերիկա, Իրիտանական ուսումնարանների և համալսարանների յարեկան քօնի առիթով Չեմբերլէնից սրացեց մի հետազիր, որի մէջ աւած է, թէ նա ջաւում է, որ պատրազօր հարցում Ամերիկայի հասարակական կարծիքը երկուսի բաժանուց. Չեմբերլէնին անհատաւաւ է թւում, որ ամերիկա-իրաւական պատերազմի ժամանակ բրիտանացիների կողմից ցոյց դաւած համակրանքի փոխարէնը աշխատակրթութեանը չլծարեն Առողքերի գրում է, թէ պատերազմը նորնքան օգուտ կը բերի Ամերիկային, որքան և Անգլիոյն, և որովհետեւ Կերթրինը պէտք է ամեն տեսակ զօճեր տալ ադ օգուտը ստանալու համար, ուստի և նա իրաւունք ունի Ամերիկայից բարեացակամութիւն և բարաւակամութեամբ լինելու սպասելու):

Մալիսի 14-ին Ռորէրտը անցաւ Ալաւ գետը, որի հիւս. ափում բանակ դրեց. ունեւիրս փրաւորեցին 3 մարդ, անյարապաւ մէկը:

Պատրազմի Արեւելեան շաշրում բուրքը լաւաւ ջանքեր գործ դրին իրար հետ միասնաւ, չէպի Անգլանիկան շիմում բուրքի շատ զօրքը Բոգաւի ճեւ միասնաւ. Պիտաղկոսից նոր զօրաբաժիններ են դալիս:

Գեն. Ռեյչլ'ը գրաւեց Սկեկկալը:

(Անգլիայի պաշտօնավարների մոտում Ափրիկայի լաւանց թէ Հարաւային Աֆրիկայում գործում է բրիտանական զօրք 221 հազար մարդ, որից Անգլիայից արկած էր 120, 730 մարդ պահուալի զօրք և 77 հազար մարդ միւլթիա):

(Բանակցութիւններ են սկսում գերիները փոխանակելու մասին):

Մալիսի 16-ին Ռորէրտը գտնւում էր արդէն 18 անը. մընս (մընս = 1 1/2 փրստ) Եռօնանէսբուրգից Բուրքը մի քանի տեղ պաշտպանութեան շիրքեր էին շինել, բայց անգլիացիների մօտենալովը՝ թողին ու հեռացան, հազիւ ժամանակ ունենալով իրենց հինգ թնշանովները տանել:

Ռորէրտից ոչ հեռու գործում են Ֆրէնչ և Համիլտոն գեներալները. Օրանժիւն հանրապետութիւնը անգլիական պաշտօնական լաւտարաբութեամբ միալցեց Անգլիայի տիրապետութիւններին և վերակոչեց Օրանժ գետի գոտին. Այդ մասին Ռորէրտի լաւտարաբութիւնը Ռեյչլ'ի մօտէնի վաճառանոցի հրապարակում կարդաց զինուորական նախնադաւալը:

(Ընդուն, պահպանութեաններն հանդիսաւոր ճաշկերպի ժամանակ, Սալթրիւրին ի պատասխան ալն մեղաբանքներին թէ նա պարտաւորել է

չըմիացնելու Անգլիային ոչ մի երկիր, ասեց հետեանքը. Անգլիան պատերազմ է սկսել ոչ թէ երկրորդի տիրապետելու ցանկութիւնից, այլ հեռացնելու ամեն ճշմարտութիւնը և ներքին թիւնները, որոնց երթարկում էին բրիտանական հպատակները. Բայց նրանից չեղող, երբ Անգլիան հարկադրւած եղաւ պատերազմի մէջ մտնել, հակառակորդների կողմից ծածարելի կը լինէր պահանջել որ նա պարտաւորւէր ոչ մի երկիր չըմիացնել իր պետութիւններին. Անգլիան անգլիէն զոհեր է տւել, բայց տուել է ամեն հաստատ համոզմունքով, որ երկրորդ անգամ ալ ևս հարկադրւած չի լինի նոյն զոհերը տալու):

Բուլլէրի զօրքերի աջ թևին սպառնում էին բուրբը. ալի պատճառով Գիլիարտի զօրաբաժինը զնաց Ուորէխտ և գրաւեց. Լիտլփոնի զօրաբաժինը զնաց Բորնէրդ, ուստից բուրբը ետ քաշեցին յէպլի հիւսիս. Ռոբէրտսը գրաւեց Հերմիտոնը՝ Յովհաննէսբուրգի մօտ. բուրբի վերջապահ զօրքից սակաւաթիւ մարտիկ ընդդիմադրութիւն ցուց տւին. Գ չողեկաւ, ածխով բռնաւորւած երկաթուղւո զնացքը, շատ յիւթեղէն և վագոններ ընկան անգլիացիների ձեռքը:

Պրիտորիալից յուրս եկան բոլոր բուր զօրքերը և զետեղեցին քաղաքի շուրջը:

Կրիւզէրը վերջին փորձն արաւ հեռագրով յիմելու զանազան տեղեր թէ օգնութեան լուս չկալ արդեօք:

Յովհաննէսբուրգի գրաւումը անգլիացիների կողմից տեղի ունեցաւ մալիսի 17-ին. Առաւօտը Ռոբէրտսը պատգամաւոր յրկեց քաղաքը. բուր հրամանատարն եկաւ և խնդրեց չեղածքել քաղաքի գրաւումը 24 ժամով, որովհետև քաղաքում շատ ևս շատ զինաւորւած բուրբ կան. Ռոբէրտսը համաձայնեց, կամենալով խոստ տալ անկարգութիւններից, որ կարող էին ծագել քաղաքում. բացի ալի, չըմիացաւ բուրբների վրալ բուրբի զօրաբաժիններ կալին, որոնց հարկաւոր էր ետ մշել. Ապա, մալիսի 17-ին անգլիական զօրքերը (հրամանատար Կրաուզէ) մտան Յովհաննէսբուրգ, որի կառավարչական շինութիւնների վրալ ծածանեց անգլիական խռովակը. Ռոբէրտսը, մալիսի 18-ին քաղաք մտնելով, կոչնաթուղթ հրատարակեց, որի մէջ չափոնեց, թէ բոլոր կռուներին և բուրգէրներին անվտանգ ապահովութիւն կ'որուի, բացի նոցանից, որոնք մասնակցել են պատերազմ գրգռելու, պատերազմական գործողութիւնները շեկավարելու, չափազանցութեան, կողոպուտի, գողերի գրաւման և առհասարակ ահաբեկի գործերի մէջ, որոնք հակառակ են քաղաքակիրթ ազգերի կողմից վարած պատերազմի կարգերին. Կռուները և բուրգէրները կարող են վերադառնալ իրենց ազարակները, բայց պայմանով որ զէնքը չանձնեն և երդումով խոստանան հեռու մնալ թշնամական գործողութիւններից:

Մալիսի 16-ին կռիւ Յովհաննէսբուրգի արեւմտեան կողմը, ուր Ֆրէնչի

հեծելագործն էր. Համլիտոնի զորաբաժինը օգնութեան էր եկել. բուրերը փակել էին ճանապարհը Համլիտոնի առջև և ամուր Դիրքեր գրաւել բլուրների վրայ մի քանի թնդանօթներով. Ռանդից երեք մղոն հեռու Համլիտոնը լարձակեց բուրերի վրայ, որոնք լամառութեամբ ընդիմացան մինչև կէս գիշեր, բայց և անպէս Դուրս քշեցան իրենց Դիրքերից Գորդոնի հալէնդէրների ձեռքով:

Ռէնդլը մայիսի 15-ին լարձակում գործեց Սենեկալի մօտ բուրական մի մեծ զորաբաժնի վրայ. Անգլիացիների կորուստը ծանր չեղաւ:

Բրաբանդի առաջապահներից երկու պահակախումբ, 40 զինուոր և 2 օֆիցէր, գերի ընկան:

Յովհաննէսբուրգի և Պրետորիայի կէս ճամբին կռիւ եղաւ:

Ապստամբներից մի փոքրաթիւ խումբ լարձակեց անգլիական զորաբաժնի վրայ Գուզլասի մօտ. անգլիացիներից սպանւեցան 16 զինուոր և գնդապետը:

(Կապի կողմնադաշտ, Գրաաֆ-Ռէնչէր քաղաքում, Վիլէի՝ գլխաւոր Դատաւորի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ մի ժողով. Խօսւած ճառերից լեռն ընդունեց որոշումն, որի մէջ առւած է թէ Կապի ազգաբնակչութեան մեծամասնութեան կարծիքով պատերազմի անմիջական և զըլխաւոր պատճառը Լոնդոնի կարմիրի անխիղճ և անտարանքի միջամտութիւնն էր Հարաւ-Աֆրիկեան հանրապետութեան գործերի մէջ. ճառախօսներից յէկը առաց, թէ պատերազմից լեռն անկարելի կ'լինի ձեռմէն Կապի Անգլիային: Այսպիսով Կապի մենք, ասաց նա, բռնել անգլիացու ձեռքը, որ շաղախւած է մեր եղբայրների արիւնով: Նախագահը խիստ լեզուով ընդհատեց ճառախօսին և խորհուրդ տւեց աւելի չախաւոր ոճ բանեցնել):

Ֆրէնչը չարունակ Դիմադրութիւնների էր հանդիպում. բայց նա բուրերին մէկից միւս Դիրքն հալածելով և Դիրք գրաւեց Յովհաննէսբուրգի հիւսիսակողմը, կորցնելով 2 օֆիցէր վիրաւոր և 2 սպանւած ու 27 վիրաւոր զինուոր:

Հալէնդէրների բրիգադը հասաւ Հէլիոն:

Անգլիացի կորուստները—սպանւած են 9 զինուոր, վիրաւորւած 4 օֆիցէր և 32 զինուոր. Ռէնդլը Սենեկալի մօտ, 16 մայիսին, կորցրեց 30 սպանւած, 152 վիրաւորւած, ազատելով 500 լումանի, որոնք չըջապատւած էին բուրերով:

Հեռագրական հաղորդակցութիւնը Տրանսվալի հետ Լորենցե Մարկեդէից փակեց:

Վիւրգէրը փոխադրեց Մախաթս-Դորայ:

Ռէնդլ և Բրաբանդ չըջապատեցին բուրերին Ֆիկսբուրգից հինգ մղոն հեռու. բուրերը կարողէին ազատել անցնելով սահմանը, բայց ան-

դեղ է Անգլիային հաւատարիմ Յովնական ցեղապետը 1000 բազուկոտներով:

Ուորթէնի ճերքով գտնուող անգլիացիք կրնցին 1000 ամբաստանելով չարձակումը, բայց սեղան եր մէկնցին. անգլիացիք կորցրին 15 մայանւած և 30 վիրաւորած:

(Դրասթ-Ռէնէրում—Լատպի կոչոնիւս—Կապի գաթակամութեան հոշլանդական ազգաբնակութեան ժողովը ընդունեց մի վճիռ, որի մէջ լատինւած է, որ եթէ բրիտանական կառավարութիւնը կը պնդէ բոլորական հանրապետութիւն երի միացման վրայ, իսկ ժամանակ երկրի խաղաղութիւնը և բարեկեցութիւնը խաղաղ կը խախտեն, Հեղեանքները չափազանց ծանր կը լինեն, Երկրի համար անդարձ կորած կը լինեն խաղաղութիւնը, համաձայնութիւն. Երկրապետութիւնը կարող է բարձեւ վերականգնելով հանրապետութիւնները անպարտական անկախութիւն և անկախութիւնը: Կապի գաթլիականութեան ազգաբնակութեանը պէտք է ձգտել որպէս հանգապետ նշանակելու: Կա կազարէ մշտական զօրք պահելու անհրաժեշտութիւնից ազգաբնակութիւնը հնազանդեցնելու համար, Բուրական հանրապետութիւն միշտ պատրաստ կը լինեն օգնելու Կապի դաշխակաւութեան ընակիւններին ընդդէմ մի օտար պետութեան արշաւանքի դէպի հարաւային Աֆրիկա, Ժողովը պատգամաւորներ ընտրեց, որպէս վի նորապետ լինի Անգլիա, Աւստրալիա և Կանադա ծանօթացնելու նոցա Կապի դաշխականներին հաւաստեցնելու հետ):

Բուրերը շեւ քանած են Հէնդսնէկ. Դրակոնի լեռները շեւ պահպանում են օրանման բուրերի փոքրնութիւնը զօրաբաժնով:

Կրնրգէրը հետադուր Մախադա-Դորպից լատինաց ամերիկական Վորշալագրին, թէ պարեալազմը կը շարունակի կտրաւաբար մինչև վերջին ծալի: Տրանսվալի կառավարութիւնը, թողնելով Պրետորիան, ամրանում է լէյդէնքուրգ, ուր պաշարեղէն է լրկում մեծ քանակութեամբ:

Ռոբէրտսը, ճանապարհին Յոհաննէս բուրգից դէպի Պրետորիա, շարձակումներ կրեց բուրերի հողմից, մի առանկի մօտ. նա օգնութեան կանչեց Համիլտոնին, որի օգնութեամբ Ռոբերտսը եր քչեց բուրերին դէպի Պրետորիա, մինչդեռ առաջապահ զօրքի մի բրիգադ կանգնած էր արդէն Պրետորիայի ամրոցներից մէկի առջև, իսկ Յոհաննէս Հէտոտնը գտնուում էին Պրետորիայի հիւսիսակողմը. Գորդոնը պաշտպանում էր գլխաւոր զօրքի ձախ թեւը իրեն կապարանում, որ աւերած է թշնամուց:

Գնն. Բոտա՛ն, բուրերի գլխաւոր հրամանատարը, շնորհակալութիւն լատինով պրետորիացի կանանց իրենց լանձնած դրոշակի հետնար, առաց, Վիենք շեւ ևս կարող ենք չուս դնել հազարաւոր անձնագործ մարդկանց վրայ. մենք չըպէտք է մտածենք յանձնաճի կամ մեր անկախութիւնից հրաժարելու մասին: Բոտա՛ն հրապարակեց մի կոչման թուղթ, որով

ոչնչացնում է բոլոր նախկին կարգադրութիւնները: Կարգը պաշտպանելու համար Պրեդորիալում նշանակում է լանձնաժողով:

Թոմարիններից 13-րորդ բաղաւրոնը մայիսի 31-ին ստիպւած էր լինելի մօտ անձնադուր լինել գերազանց թուով բուրբերին, Մէրոմէն Նշանաւոր շարժումն գործնց ազատելու համար լումանրիններին, աշնուածնաւթիւ ժամանակին վրա՝ չընտաւ: Մէրոմէն լարձակեց 2000 հոգուց բաղկացած բուրական զօրաբաժնի վրա և լեռ մղեց Նրան: Անգլիացիք կորցրին 2 օֆիցէր և 16 զինուոր սպանւած, 4 օֆիցէր և 25 զինուոր վիրաւորուած:

Պրեդորիայի գրաւումը Ռոբէրտսը գրաւեց Տրանսվալի մարաքաւաքը մայիսի 23-ին (լունին 5), որի մասին նա զեկուցում շրկեց հեռագրով պատերազմական միւնիստրին ալտպէս. «Մուրն ընկնելուց քի առաջ թըշնամին դուրս մուկցի յիրքից, Համիլտոնի հեծնալ հերոսակները հաւածում էին նրան մինչև Պրեդորիա: Թշնամին շտապով նահանջեց քաւաքի միջոխից և ապրիաներոսը ուշարկեցի և պահանջեցի լանձնել Պրեդորիան, Բոթա առաջարկեց յաշարեցնել թշնամական գործողութիւնները քաւաքը լանձնելու պալմանները որոշելու համար, բայց ես հրամայեցի հաշորդել Նրան, թէ լանձնումը պէտք է լինի անպալման, հակառակ յէպրում անգլիացիները լուսաբացին քաւաք կը մոնեն: Բոթա պաշտախանեց, թէ նա վճռեց չըպաշտպանել քաւաքը, բայց հաւատացած է, որ կանալք, երեխաները և նոցա գոլքը վրանցի չեն եմթարկելու: Առաւօտեան ժամը 3-ին քաւաքացիական երեք բարձրաստիճան ծառադուներ եկան Ռոբէրտսի մօտ և լալորնեցին, թէ կամենում են լանձնել քաւաքը: Կրիւգէրի և Բոթալի ամուսինները մնացին քաւաքում:

Թշնակոյցներից մէկը հաշորդում է, որ խօսակցութիւն ունեցաւ Կրիւգէրի և Բէյցի հետ Միխաշ-Դորպում, վագոնում: Կրիւգէր ասեց, որ Պրէդորիայի գրաւումը յեռ չէ նշանակում թէ պատերազմը վերջացաւ: Բուրգէրները վճռել են կուել մինչև վերջին ծալքը և անձնադուր չեն լինի մինչև որ Տրանսվալում կը լինի թէկուզ 500 զինուորաւ մարդ: «Հանրապետութեան» մաշրաքաւաքը ալտորել է, — չարունակեց Կրիւգէր, — թշնամին մոռա երկիրը, բայց չը նաճեց Նրան: Առաւօտաբուրթիւնը շեռ ոչ ունի: Սուր է, որ իբր թէ ես վերցրել եմ ինձ համար երկու միլիօն ոսկի: Իմ տրամադրութեան տակ գոնւած բոլոր միոլները հարկաւոր են միալն պետական նպատակերի համար: Ես շիրաւորութիւն չունիմ, ինչպէս ինձ ալ վերագրում են, նստել հողանդական հաւը Լորենցօ-Մարկեզէի մօտ: Ես երկրից չեմ հեռանալ: Միալն ալժմ է սկսում իսկական պատերազմը: Ես վախնում եմ, որ շեռ չար արիւն կը թափուի, բայց մեղքը կը բարդուի անգլիական կառավարութեան վրա:

Բուրերը սկսան եր քաշել շէպի լէյտնէրտը, ուր չուս ունին պաշտպանել մի քանի ամիս:

Ամերիկական հիւպատոսը վերադարձաւ Լորենցո-Մարկեզէ Մախադո-Դորայից, ուր խօսակցութիւն ունեցաւ Կրիզէյի հետ և հաշորդեց ճրան ամերիկական կառավարութեան բարեկամական խորհուրդը՝ սկսել խաղաշուքեան բանակցութիւնները:

Մալիսի 23-ից գնեւերալ Տալբոթ (Բուլլերի զօրքերից) իսկ գրաւեց Վանիկ լեռը. անգլիացիների կողմից սպանւեցին 4 և վիրաւորւեցին 13 մարդ:

2.000 հոգուց բաղկացած բոլոր զօրաբաժինը կտրեց հեռագրատան թելերը Դէպի հիւսիս Կրոնստադտից, Կէլլիկէննի նշանաւոր օգնական զօրքեր ուղարկեց ահնդել:

Ուորէնին օգնելու համար Կապլտադից 200 կամաւոր գնաց:

Բուլլերի ուժերը գնացին հիւսիս-արեւելեան ուղղութեամբ և բանակ Դրին Տրանսվալի և Օրանժեան հանրապետութեան սահմանի վրայ: Անցնելով ութ մղոն, նոքա Դիմադրութեան հանդիպեցին, բայց բուրերը չեղ քաշւեցին, երբ կռիւն մասնակցեց բրիտանական ծանր արտիլէրիան: Յետոյ բուրերը կրկին Դիմադրութիւն ցուց տւին Հանսէի մօտ գտնուող լեռնաշղթայի վրայ: Անգլիացիք կենտրոնացան Կլիպ և Հանսէյ գետերի վրայ և կանխեցին 3 հազար բուրերին, որոնք կամենում էին գրաւել անցքը. կռիւ եղաւ, որից անգլիացիներից 6-ը սպանւեցին, 7-ը վիրաւորւեցին:

Մալիսի 24-ին գնն. Մետուէնը թողնելով Պեջնո'ին Լինդէլում, կռիւ ունեցան Ռեդեալի մօտ, 10 մղոն հեռու Հէլլբրոնից, Կելլէ-Կինի հրամայեց գնդապետ Կուկին լարձակում գործել բուրերի ամրութիւնների վրայ: Կարծելով թէ թշնամու ուժերի մասին տեղեկութիւնները չափազանցած են, Դեյրշերեան գունդը ծանր փնսնեւր կրեց, 30 սպանւած և 110 վիրաւորւած:

Հարաւային մասի հաշորդակցութիւնը Կրոնստադտի հետ շարունակում էր կտրւած մնալ:

(Կապլտադ'ում, Կապի կողմնիակի պարլամէնտի ահն անդամները, որոնք պատկանում են աֆրիկանդներին շաշնակցութեան, զրկեցին առաջին մինիստր Շրէյնէր'ին իրենց պաշտպանութիւնից, որով առաջացաւ մինիստրական ճգնաժամ: Շրէյնէր, Սոլոմոն և Հէրգոլդ հրաժարական տւին. Նոր մինիստրութեան մասին դեռ քիչ ճերքն):

Օլիլիէ բուր հրամանատարը սպանեց Ռուկրանցի մօտ տելի ունեցած կռւի մէջ:

1500 բուրեր անձնատուր եղան գնն. Բրաբանդին:

Նախագահ Շտէյնը ասեցեւց բուրերի բանակը Բեթլեհեմի մօտ, ուր և ապա փոխադրեց Ռէյց աւանից:

Նադալում Գիլիարդը վերցրեց Աւմոնդէնկ, որը վերջին անցքն էր Կարլստաունի առջև: Անգլիացոց կորուստը հասաւ հարիւր հոգու:

Բուրերը հեռացան լէնգոնէկից և Մաիւբալի բլուրներէց:

Կիւնէքի և Մետուէնի գործողութիւնների և բուրերի մի լաջողութեան մասին Ռոբերտը հեռագրեց հետեւեալը Պրիտորիալից: Պրէտորիան և Զոհանէսբուրգը կադարեւապէս հանգիստ են: Պրէտորիալի անձնատուր լինելուց չեղով Բոթա հեռացաւ այն Դիրքից, որը գտնուում է 15 մղոն դէպի արեւելք Միդլէնլոուզ փանոշ ճանապարհից: Եւ հրաման արձակեցի լարձակումն գործել Բոտալի վրայ, բայց որովհետեւ Դիրքը ճակատից անմարդելի է, արդ. պարճառով Ֆրէնչի Դիւիզիան անցաւ թշնամու ետեր ձախ թևից, իսկ Համիլտոնի զորաբաժինը աջ թևից, բայց երկուսն էլ հանդիպեցին խիստ Դիմադրութեան, ինչից բերելով վրայ Համիլտոնի երկու բադալիսներին աշուղեց ձեռք գցել թշնամու պաշտպանողական Դիրքի համարեա թէ բանալին: Զախ թևի իրաջ զօրքերը հրաման ստացան զիջերել նւաճած հողի վրայ, կենդանուում կանգնած Պուկերիւլի Դիւիզիան առաջ անցաւ Համիլտոնին օգնելու համար: Ստանալով ալդ մասին տեղեկութիւն, օրանժեան բուրերը օգուտ քաշեցին անգլիացիներին Վաալ գետով անցնելուց, որպէս զի կտրեն մեր հաղորդակցութեան գիծը: Եւ ուղարկեցի Կիտչեններին ազատ զօրքերի հետ, հրամայելով ճանապարհ բանալ Դէպի հարաւ և Հէլլերոնի մօտ միանալ Մետուէնի հետ: Ապա եւ հրամանագրեցի Մետուէնին ամենամեծ արագութեամբ գնալ Դէպի երկաթուղալին գլխաւոր գիծը: Մետուէն և Կիտչեններ միացան Ֆեդերֆորդրոսկ կալարանում և միւս օրը նոքա մօտեցան Ուենտոբեր գետին, ուր Մետուէն կադարեալ լաղթութիւն տարաւ Մալիսի 30-ին Մետուէն և Կիտչեններ շարունակեցին առաջ գնալ Դէպի Կրոնսշտատ: Ռոբէրտս գրում է թէ «նորին մեծութեան կառավարութիւնը չպիտի ոչ մի անհանգստութիւն զգալ Հարաւալին Աֆրիկալում գտնուող զօրքերի անվտանգ մնալու մասին, թշնամին մի փոքր լաղթութիւն է արել, որը, ի հարկէ, ցաւալի է, բայց չուրով պիտի շրկուի: Նրկաթուղու գծի վերականգնելը քիչ ժամանակ կը պահանջէ: Եւ ալժմ կարողութիւն ունիմ մեծ ոլժեր պահելու Պրետորիալի և Րենոստերի մէջ ևշած գծի վերալ: Մետուէն, առաջ գնալով, կը պաշտպանէ գիծը: Եւ հաղորդակցութիւն ունեցալ Բուլլերի հետ, որը, անկասկած, չուրով զգալ կը տալ իր զօրքերի ներկալութիւնը պատերազմի Դաշտում: Մալիսի 29-ի կորուստները լուրջ չեն: Սպանւածներին մէջ է կոմս Էրլի: Կրոնսշտատ կադարեւապէս հանգիստ է»:

Բուլլեր մալիսի 28 և 29-ին կորցրեց 2 օֆիցէր և 26 զինուոր սպանւած, 6 օֆ. և 12 զինուոր վիրաւորւած:

Մետուէնը հասաւ Հոկինսպրոու և վերադարձաւ Ուենտոբէր գետը, ուր երկաթուղին ուղղուում էր:

Անգլիացիք ամբողջ օր կուտում էին Պրետորիացից 15 մղոն հեռաւ և 5 մղոն Դենկորսենից արեւելք Բոտալի Դէմ, որը չէր թողնում անգա-

լիացոց երկու թմերի հեծելազորքն առաջ շարժվել է Զամիդորենը և Պոլկե-
րուս, սակայն, չարձակուհին գնդակների և վերցրված առն ընդդդ, Դիմիտրի և Լ.
բուրերը ամրացել էին. բուրերը եր. քաղվեցին լիակա արեւելք, լիակա իրենց
երկրորդ Դիմիտրի. Լուսի գիծը շատ մեծ էր. բոլորականա՛յն գծերը Զ. մշտն
երկարութիւն ունէին. անգլիացիք եր. միւսցանա՛ւ Բացի բուրերը ունա-
Դիմիտրի կենդանացնելով թեւերի վրայ աշքարտը աշին կենդանուը, որը
հաւածեց. նոցա, Զամիդորենը ուսը թեթեւ վիրաւորւեց.

Բուրերի հրամանատարը Կրոնկ (որ գերի ընկած գնդաւալը) անձնա-
որու եղաւ Կլէյս-Դորաւաւ. Կրոնկի խնայ. նորան հետեցին ստորաբաժնի
ներքից շատերը. Դաւաւաւի շինութիւնը Կլէյս-Դորաւաւ. Լցեց լաւձնաւ
գէնքերով. Անձնատուր լինելու պատճառը լուրն էր թէ Պրեմիերան ար-
Դէն գրաւած էր.

Բաղէն-Աստէլ գրաւեց Խաւաշէնիւրդը, գերի վերցրեց 100-ից արեւ-
լի ապօրամբներ և 800 մարդուց լաւկացած գորաւաւաւ միւս Տրաւա-
վաւ. 600 բուրի, անձնատուր եղան և 280 հոգի գերի ընկան.

Լեւոնիսի գերի մօտերը երկաթուղին ուլտու անգլիական գիւնդ-
ների վրայ լարձակեցին բուրերը, սպանելով 1 մարդ և 11 հոգի վիրա-
ւորելով որոնց թուա՛ւ 2 օֆիցերներ.

Դեւէն գերի վերցրեց մի բաւաւիտն լուանիս և Դերձիլիւնաւ գուն-
Դը և երկու վաշտ Սիւրիի (Լոնդոն) կառաւորներին.

Կրիգէր նախագահը իր գլխաւոր բանակը փոխադրեց Ալիսաւոր
Նելսպորի մօտ.

(Կապի կիւնիաւի նոր միմիտրութիւնը կազմեց 6 լուանիս Գորդոն
Սպրինը իւր առաջին միմիտր և գանձարանի միմիտր. Նկարենք որ
Գորդոն Սպրինը ճանաչւած է իբրեւ անգլիանէր քաղաքագէտ և անաշ էլ
միմիտր նախագահ է եղած. Շրէյնը, որ միմիտր նախագահ էր միմիտր
աւի. շինակ չեզոքութիւն էր պահանջում, որից լիզոն էին թէ բուրաներ
աֆրիկանիւնը տեղական պարլամէնտու, որոնք գործով համակրութիւն
էին պահանջում Դէպի բուրերը, և թէ տեղական անգլիանէրները, որոնք
բնականաւոր հակառակ էին Շրէյնին, Յիշենք որ Կապի կոնիա-
լում անգլիանի ծաւրագուն իշխանութեան Ներկայացուցիչը հասանկա-
պերն է՝ սըր Միլնէր, որը և կազմել է տալիս միմիտրութիւնը).

800 բուրեր լարձակում գործեցին Զամիդորենի մօտ գիւնուր պահ-
կանիւնի վրայ. բաց Կոկը և միւս միւս նոցա. բրիտանական կողմից
սպանւած են 1 օֆիցեր. 2 զինուոր վիրաւորւած 1 օֆ. և 8 զինուոր.

Պրիտորիա և Թոնանսէքուրդ, Պրիտորիան գրաւելուց լուրով մինչև
լուանիս 4-ը, բուրերը 2000 զինուորի գէնք էին լաւձնաւ անգլիացիներին.
Դոքա գործադրեցին ազաւաւ գերի գիւնուրներին զինուոր համար վեր-
Շինելիս թիւն էր 3. 187 հոգի.

Բուրերի բամաթիւ զօրքեր կենդորոնանում են Ռէնդլի զօրքի շէմ, ձգորելով անցնել հարաւային ուղղութեամբ. բուրերի գլուխ կանգնած են Դիւելիէ, Գերմանուս և Շոէչն, նախագահի եղբայրը, Բուրերի գլխաւոր բանակը փոխադրւած է Ֆիկսորգիէն աւելի մօտ, Տրանսվալեան բուրերը ետ են քաշուած Բուլլէրի առջևից և միանում են Օրանժեան բուրերի հետ:

Գէնրէրի (անգլ.) առաջագահի գունդը լուծարի 5-ին զրաւեց Կրիւզերսդորպ առանց յիմադրութիւն գործելու և լուծարի 6-ին ջարդեց բուրերի զօրքը, որի գլուխն էր Գեմմո:

Գէորդոնի հեծնալ հետևակ զօրքը 2 թնդանօթ խելեց Դիւպլէսի հրամանատարից:

Պարերազմակաւ ճիւղեր պարտասօղ տրանսվալեան գործարանը փոխադրւեց Լէյդէնքուրգ:

Ռոբէրտս առաջարկեց Բոդային անձնատուր լինել՝ արիւնդելութեան վերջ շնելու համար, Բոդան առաջարկեց 5 օրաւ զինադաշար, բայց մերժում ստացաւ, բայց և աջնպէս ոչ-պաշտօնապէս 5 օրաւ զինադաշար հաստատուեց, որից լնորոյ Ռոբէրտսը վճռական գործողութիւնների կ'անցնէ:

Բուլլէրը իր գլխաւոր բանակը դրեց Չանդսպորտ կայարանի 2 մղոն հեռու, Ֆոլկսպորտից պէպի հիւսիս, երկաթուղու արևմտեան կողմում, Ալէշ շրջանում անձնատուր եղան 187 բուր:

Վերջացնելով տեղեկութիւնը մինչև լուծարի 10-ը եղած անցքերի, մենք տեսնում ենք որ անգլիացիք արդէն հաստատութիւն են դրել Տրանսվալի մէջ, վեցնելով Յոհաննէսբուրգը և Պրետորիան, բայց երկիրը դեռ նաեւ անգլիացիք չէ. տրանսվալցիք դեռ հաշտութեան թիւն են պահպանում Օրանժեայի ներքին հետ և չոցա միջի սահմանը դեռ ամբողջապէս կորուած չէ. Բուլլէրը դեռ միայն նոր մօտենում է Տրանսվալին՝ սորա արեւելեան կողմից, Տրանսվալի արևմտեան կողմում Բադէն-Պաուելը լառաշաղիմութիւններ է անում, Բուրերին չափողում է դեռ մի-մի չաթութիւններ տանել, Չիւնամորանում ալս վերջին շաթութներս սկսել է մի շարժում, որը աշխարհի ուշադրութիւնը փոխադրեց Չինաստան, ուր նաև Անգլիան մեծ շահեր ունի պաշտպանելու թերևս ալ օգնի բուրերին որ Անգլիան շտապի վերջացնել պարտազմը Հարաւ-Աֆրիկայում, Կրիւզէրը չօչս ունի թէ կարող կ'լինի պարտազմը դեռ մի քանի ամիս շարունակել, այսինքն մինչև որ Հիւս. Ամերիկայում նախագահական նոր ընտրութիւններ կ'կատարւեն, լուսաւորով որ աշխարհի նախագահ Մակ-Կլինլէյը տեղ կ'ընտրուի Բրազիլը, որը տրանսվալցիների օգտին, միջամտելու կ'ոյժնակից է, Չինական անցքերը և հիւս. Ամերիկայի նախագահական մօտակա ընտրութիւնները, ահա այն երկու կողմները, որոնցով շարունակ է տրանսվալեան ներկայիս պարտազմական քաղաքականութիւնը:

Շ.